
L'evolució de l'economia espanyola al llarg del temps

PID_00244445

Matilde Alonso Pérez
Elies Furió Blasco

Temps mínim de dedicació recomanat: 1 hora

Índex

1. La posició de l'economia espanyola en un àmbit internacional.....	5
2. Una comparació internacional del comportament a llarg termini.....	7
3. Clubs d'economies.....	10
4. Evolució a llarg termini i cicle econòmic.....	12

1. La posició de l'economia espanyola en un àmbit internacional

D'acord amb la classificació del Banc Mundial dels països segons el seu nivell d'ingressos, publicada el 2016, Espanya pertany al grup de vuitanta economies amb un alt nivell d'ingressos. Un grup en el qual es troben igualment totes les economies de l'entorn de l'espanyola com és el cas dels Estats Units, Canadà, Austràlia, França, Alemanya, Itàlia, Portugal, Suècia, Noruega i Finlàndia, així com bona part dels restants països de la Unió Europea. Però també formen part del grup d'economies d'alts ingressos països com Argentina, Xile, la República de Corea del Sud, Kuwait, la Federació Russa, Veneçuela o Uruguai.

La classificació de països del Banc Mundial

El criteri principal que aplica el Banc Mundial en la classificació de les economies és l'ingrés nacional brut (INB) per càpita. Anteriorment, aquest terme es denominava *producte nacional brut*, o PNB.

Els grups són:

- ingressos baixos, US\$975 o menys;
- ingressos mitjans baixos, US\$976 a US\$3.855;
- ingressos mitjans alts, US\$3.856 a US\$11.905.

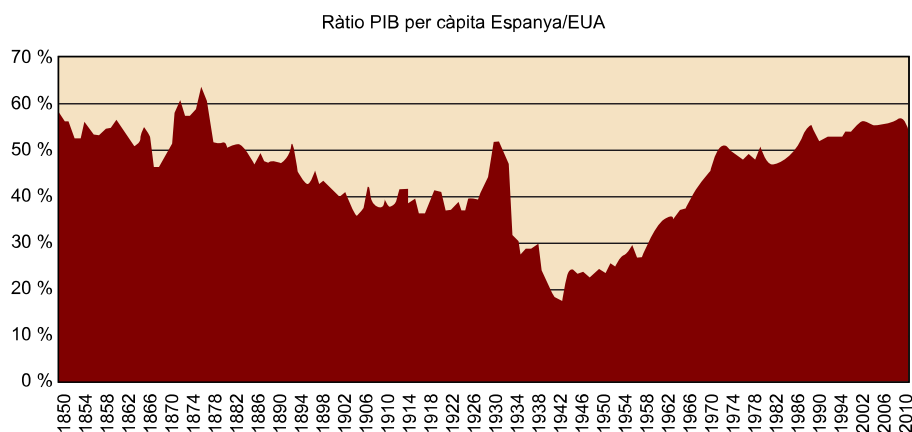
No obstant això, per a l'any 2014, el PIB per càpita espanyol representava el 78,3 % del valor mitjà dels països d'ingressos alts, i l'any 2005, en plena expansió econòmica, va arribar a representar el 110,4 % d'aquesta mitjana. Aquest últim valor representa el millor resultat aconseguit per l'economia espanyola en tota la sèrie disponible. La Gran Recessió del 2008 marca, sense cap dubte, un punt d'inflexió en el comportament de l'economia espanyola, ja que va comportar una pèrdua de pràcticament trenta punts en la renda relativa espanyola.

Posteriorment, aprofundirem en la naturalesa i conseqüències de la Gran Recessió per a l'economia espanyola i mostrarem el gran impacte que aquesta ha tingut per a Espanya. No obstant això, pensar que la mera recuperació portarà per si mateixa una tornada a valors superiors a la mitjana dels països d'alts ingressos, suposa obviar les conseqüències de l'última crisi sobre l'estructura productiva i socioeconòmica espanyola, però també la perennitat d'algunes situacions i problemes de la mateixa economia nacional: el 2005, el producte per càpita espanyol no arribava a representar el 75 % del producte per càpita mitjà dels països més avançats de l'OCDE (Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic) i suposava el 56 % del producte per habitant dels Estats Units.

La diferència entre Espanya i els Estats Units no és, en absolut, una novetat. El 1850 i d'acord amb les dades de la base de Maddison, l'ingrés per càpita d'Espanya aconseguia representar el 56 % del nord-americà, exactament el mateix percentatge del 2005 o del 2010. En 160 anys, la posició relativa d'Espanya no s'ha vist alterada o, en altres termes, no s'ha produït una veritable convergència econòmica cap al líder econòmic.

És innegable que l'economia i la societat espanyola han millorat significativament al llarg del temps transcorregut; la capacitat d'assegurar nivells més alts de benestar material és clarament més gran en l'actualitat, malgrat que la noció mateixa de benestar hagi canviat. I fins i tot, en alguns indicadors de benestar el progrés espanyol ha estat especialment rellevant, com és el cas de l'esperança de vida. No obstant això, és sens dubte un fet rellevant l'esmentada constància en la relació entre l'economia espanyola i la nord-americana. Com es pot observar en el gràfic 1, la major part del temps el percentatge mostrat per l'economia espanyola està molt lluny dels valors actuals. La mitjana geomètrica del període és de 42,9 %, el valor des de l'entrada en la Comunitat Europea (1986), de 53,6 % i, finalment, durant l'últim període de fort creixement econòmic (1994-2007), 54,7 %

Gràfic 1

Font: Elaboració a partir de Maddison Project (02/02/2016).

El 1962, Espanya va recuperar la situació que tenia el 1936. La dècada dels seixanta marca una transformació molt important de l'economia espanyola. L'obertura exterior, encara que parcial, permetrà aprofitar l'expansió de l'economia internacional i accelerarà l'acostament als nivells previs. La crisi dels setanta suposarà una reculada i la fase expansiva reprendrà, encara que més suaument, el camí de la convergència que frenarà la Gran Recessió. Aquesta descripció temporal assenyala clarament que en les fases de creixement econòmic, Espanya ha reduït distàncies respecte als Estats Units, mentre que aquestes s'han incrementat amb les crisis. Però també evidencia que la celeritat de la convergència ha estat diferent depenent de la naturalesa de l'estructura productiva nacional. Aquest és un punt que s'ha estudiat anteriorment i que, posteriorment, tractarem de posar en el seu context temporal amb més detall. De moment, intentem traçar les característiques de l'economia espanyola.

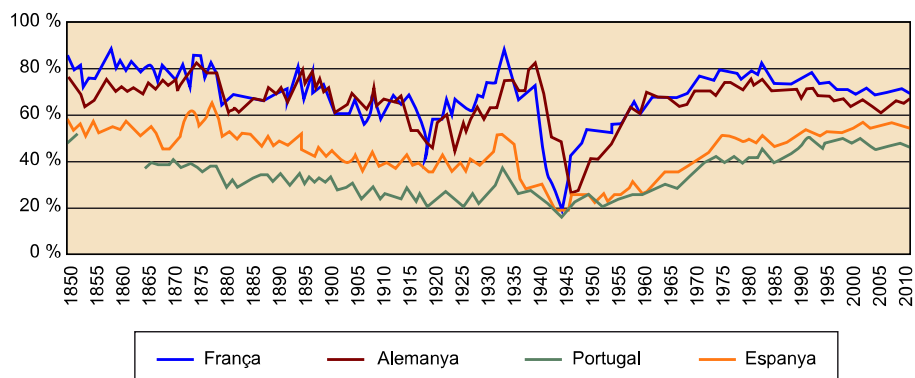
2. Una comparació internacional del comportament a llarg termini

Per comprendre millor la situació de l'economia espanyola, convé preguntar-se, en primer lloc, si altres economies han conegut una evolució similar o, per contra, han aconseguit escurçar les distàncies amb l'economia nord-americana.

En comparar l'evolució del PIB per càpita de tot un seguit d'economies amb la nord-americana, és possible establir una agrupació dels països en tres grans categories. D'una banda, es troben els països l'evolució dels quals ha estat relativament paral·lela a la dels Estats Units, en el sentit que en l'actualitat presenten la mateixa ràtio que a l'inici de la sèrie. Com s'ha assenyalat, aquest és el cas de l'economia espanyola. També aquí es troben economies del nostre entorn com ara Portugal, França i Alemanya. El paral·lelisme amb els Estats Units no ha estat sempre constant, hi ha hagut alts i baixos, però les quatre economies han retornat en l'actualitat als seus nivells més elevats de tota la sèrie. En el cas de França i Alemanya, el valor de la mitjana geomètrica és lleugerament inferior als valors inicials i finals, i en el cas d'Espanya i Portugal els valors inicials i finals són molt millors. Es tracta de països que, a grans trets, han sabut mantenir relativament la seva distància respecte als Estats Units.

Gràfic 2

Ràtio PIB per càpita de cada país respecte als EUA

Font: Elaboració a partir de Maddison Project (02/02/2016).

La distinció més significativa entre aquests quatre països és la distància que existeix entre ells i el manteniment de la mateixa al llarg del temps, encara que la pèrdua temporal més significativa l'ha tingut França, i Espanya i Portugal han vist reduïda la seva ràtio inicial i final en tres punts. D'altra banda, les quatre economies han aconseguit el seu màxim valor abans de la forta expansió econòmica posterior a la Segona Guerra Mundial. Alemanya, Portugal i Espanya al segle XIX i França durant el primer terç del segle XX. El pitjor moment

per a les quatre economies se situa entre el 1944 i el 1946. En el cas d'Espanya, a la destrucció humana, institucional i econòmica de la Guerra Civil, cal afegir-hi les nefastes conseqüències econòmiques de l'autarquia (taula 1).

França i Alemanya superen d'una manera relativament constant a Espanya en 20 punts. Existeixen períodes en els quals el creixement econòmic espanyol ha estat molt intens i ha retallat les distàncies respecte als Estats Units, França i Alemanya. Però amb les successives crisis, que també han estat generalment més intenses a Espanya, s'han absorbit i eliminat els guanys dels anys d'expansió. En conseqüència, a llarg termini, també s'observa una falta de convergència amb els socis comercials.

Taula 1. Situació relativa del PIB per càpita nacional respecte als Estats Units

	França	Alemanya	Portugal	Espanya
Valor 1850	86 %	77 %	50 %	58 %
Valor 2010	70 %	68 %	47 %	55 %
Mitjana geomètrica	68 %	66 %	32 %	43 %
Màxim	89 %	84 %	52 %	64 %
Any de màxim	1933	1874	1851	1877
Mínim	20 %	24 %	15 %	18 %
Any del mínim	1944	1946	1944	1944 i 1945

Font: Elaboració a partir de Maddison Project, (02/02/2016).

La intensitat més gran del cicle econòmic a Espanya respecte al d'altres economies de l'entorn es manté en l'actualitat, malgrat la sincronització més gran que la integració europea i la mundialització han ocasionat per a l'economia nacional. La volatilitat macroeconòmica més gran manifesta trets estructurals específics d'Espanya.

Per exemple, la intervenció dels estabilitzadors automàtics és més petita en l'economia espanyola tant en les expansions com en les recessions, en el sentit que frena en una mesura més petita les expansions i les recessions. També els mecanismes d'expansió monetària actuarien amb caràcter més procíclic en el cas de l'economia espanyola que en la de les economies del nostre entorn. Aquests dos elements –estabilitzadors automàtics i mecanismes monetaris– conformen trets estructurals i institucionals que atorguen especificitat al funcionament de l'economia tant en un àmbit macroeconòmic com productiu i permetran explicar, quan sigui l'hora, l'acompliment econòmic i socioeconòmic espanyol.

Un segon grup de països el constitueixen aquells que, amb el pas del temps, han reduït les distàncies pel que fa al líder. Es tracta de països que han mostrat una convergència; entre els quals es troben Corea del Sud, el Japó, Noruega o Suècia. Els tres primers tenien nivells d'ingrés per càpita, el 1850, inferiors a Espanya i, actualment, la superen. El 1970, el PIB per càpita de Corea del Sud representava el 14,5 % del nord-americà, mentre que a Espanya suposava el 42 % i, el 2010, eren, respectivament, de l'ordre del 71 % i 55 %. Així doncs,

l'economia coreana ha conegut un fort creixement econòmic des de la dècada dels setanta (i, fins i tot, des dels seixanta). Com es va assenyalar anteriorment, durant els anys setanta la corba d'evolució de l'economia espanyola es torna plana (gràfic 1).

El 1850, la relació del PIB per càpita de Noruega respecte al dels Estats Units era inferior a l'espanyol; en canvi, el 2010, els supera en més de 35 punts, fins a situar-se nou punts per sota del dels Estats Units. Així, mentre que l'economia espanyola ha mantingut la seva posició inicial, Noruega l'ha augmentat significativament. El creixement econòmic noruec se sustenta en l'explotació de productes primaris, bé alimentaris o bé energètics.

Si es compara l'evolució de Noruega amb la de Veneçuela, és possible evidenciar la importància dels arranjaments institucionals que, en determinar les regles de joc dels mercats, de l'economia i de la política econòmica, contribueixen de manera significativa sobre l'acompliment econòmic nacional. Noruega i Veneçuela són dos països exportadors de petroli: en tots dos casos les exportacions petroleres representen més del 80 % de les exportacions nacionals. No obstant això, els nivells de vida dels seus ciutadans, la renda per càpita i la qualitat dels seus règims polítics són molt diferents. Les institucions semblen, doncs, ser clau en la determinació dels assoliments econòmics.

Altres dos països que compten amb un patró d'inserció internacional molt similar i resultats econòmics molt contrastats són Argentina i Nova Zelanda. En tots dos casos, les seves exportacions estan fortament centrades en els productes agrícoles. Argentina és actualment un país primari exportador, com ho va ser en el passat. En els inicis de la seva integració internacional com a economia nacional independent, el seu producte per càpita representava el 60 % del nord-americà (el 1850) i, en l'actualitat, no aconsegueix el 34 %. En canvi, Nova Zelanda, amb una inserció internacional primària semblant a Argentina, gaudeix de nivells de vida molt superiors.

Argentina, juntament amb Xile i Veneçuela, pertany al tercer grup de països que, amb el pas del temps, han vist augmentar les distàncies pel que fa al líder econòmic. No es tracta d'un tret comú als països llatinoamericans, ja que Mèxic pertany al grup de països d'Espanya (estabilitat en la seva ràtio relativa als Estats Units).

3. Clubs d'economies

Espanya, doncs, es caracteritza per pertànyer al grup de països d'alts ingressos i també a aquells que es troben atrapats en el seu nivell inicial. Les dificultats per reduir les distàncies pel que fa als Estats Units obliguen a interrogar-se sobre quins factors poden explicar una situació d'aquest tipus. Generalment, la literatura especialitzada remet a alguns dels següents factors o a una combinació d'ells:

- Dificultats per aconseguir millores contínues en la competitivitat i en la productivitat.
- Baixa capacitat per transferir a l'esfera productiva les millores existents en el sistema educatiu i assegurar eficaçment la transferència i assimilació del coneixement i innovacions.
- Falta d'igualtat i desprotecció de determinats col·lectius.
- Inadequat disseny institucional i baixa qualitat del funcionament de les institucions pel que fa als processos de presa de decisions privats, públics i col·lectius.

Com veurem, resulta difícil pronunciar-se sobre el fet de si l'economia espanyola ha guanyat o perdut competitivitat al llarg del temps, en part perquè el resultat està subjecte a l'indicador que s'utilitzi. El perfil d'especialització internacional de l'economia espanyola sembla estar atrapat tant per dalt com per baix. En aquest últim cas, perquè els costos de producció, particularment els costos salarials espanyols, són significativament superiors als països de baixos ingressos, de manera que l'economia nacional té serioses dificultats per competir en un àmbit internacional en les produccions intenses en mà d'obra. En l'altre extrem, el nivell tecnològic efectiu espanyol és inferior al de les economies més avançades i, per això, aquí també existeixen dificultats en la confrontació internacional. Espanya importa un volum molt gran tant de productes de baix nivell tecnològic com d'alt nivell tecnològic. Cal tenir en compte que una part important dels béns que es consumeixen són béns de baix nivell tecnològic i de baix creixement de la demanda. D'altra banda, els productes de demanda creixent solen associar-se amb els d'alt contingut tecnològic, en els quals la producció espanyola és deficitària. En tots dos casos, resulta un dèficit comercial, una de les expressions de falta de competitivitat d'una economia nacional: les dificultats per satisfer tant la demanda nacional com la internacional.

No obstant això, malgrat aquesta evidència en què es troba l'economia espanyola, no ha d'oblidar-se una altra. Durant les últimes dècades, l'economia internacional s'ha caracteritzat per la irrupció de l'economia xinesa i de les seves exportacions. Això ha suposat que el pes relatiu de les restants economies al mercat mundial s'hagi reduït. Malgrat això, Espanya ha mantingut inalterada la seva quota en les exportacions internacionals de béns i serveis.

Aquest resultat s'explica, en primer lloc, pel lideratge turístic espanyol sostingut, en part, per la inestabilitat i inseguretat d'altres destinacions turístiques competidores. En segon lloc, una part de les empreses espanyoles han escomès canvis tècnics i organitzatius que els han permès triomfar als mercats internacionals i frenar l'avanç de les empreses multinacionals al mercat nacional. Bona part d'aquestes empreses han desenvolupat un saber fer en la incorporació i assimilació d'avanços tècnics, organitzatius i de producte, i han sabut combinar de manera eficaç estratègies que combinen qualitat i preu.

No obstant això, les exportacions espanyoles es troben de manera molt destacada concentrades en les grans empreses i, sobretot, en les filials de les empreses multinacionals. Les pimes espanyoles (petites i mitjanes empreses) experimenten serioses dificultats per exportar perquè no tenen la grandària mínima necessària per fer-ho amb garanties, o bé perquè no exploten les modalitats associatives que permetrien superar aquestes restriccions degudes a la talla empresarial, o bé perquè simplement no compten amb els recursos i capacitats per penetrar als mercats exteriors (coneixements de l'entorn internacional i nacional d'altres països, per exemple). D'altra banda, la gran empresa multinacional espanyola compta amb una orientació funcional de prestació de serveis que per la seva naturalesa ha d'efectuar-se *in situ* (banca, comunicacions, gestió de projectes i infraestructura, etc.), amb la qual cosa l'embranchada d'exportacions manufactureres és més petita.

L'asimetria entre la gran i la petita i mitjana empresa es perllonga en l'àmbit de la productivitat. De fet, l'economia espanyola mostra serioses dificultats per millorar de manera contínua els nivells de productivitat. La distància entre Espanya i els Estats Units en matèria de productivitat aparent del factor treball no ha fet més que augmentar al llarg de les dues últimes dècades i, actualment, és més gran que la que existeix pel que fa a la renda per càpita.

4. Evolució a llarg termini i cicle econòmic

Com en molts àmbits de l'economia, en el tractament dels cicles econòmics no existeix un acord unànim dins de la literatura.

Mentre que per als keynesians el **cicle econòmic** és una manifestació de l'inadequat funcionament de l'economia, per als economistes partidaris de la teoria del cicle real, entre d'altres, els cicles són la resposta òptima dels agents econòmics davant xocs reals.

Existeixen moltes explicacions sobre les causes i conseqüències dels cicles econòmics, i algunes d'elles són incompatibles entre si. Així mateix, per a alguns economistes, els cicles són desviacions temporals de la tendència a llarg termini de l'economia, de manera que transcorregut el cicle econòmic, l'economia tornarà a la seva senda tendencial. En canvi, per a altres economistes, els cicles econòmics impliquen modificacions de les tendències; si tenen raó, els cicles impliquen, en certa manera, alteracions més grans del producte potencial que pot obtenir una economia.

No és el propòsit d'aquesta matèria tractar i discutir la literatura dels cicles econòmics. No obstant això, és difícil analitzar l'economia espanyola sense tenir present els successius cicles econòmics que ha conegut. La seva descripció i anàlisi permet radiografiar millor l'economia espanyola.

Un cicle està format per expansions que es produeixen més o menys al mateix temps en nombroses branques de les economies; aquestes expansions són seguides per recessions, contraccions i recuperacions de l'activitat que afecten el conjunt d'activitats econòmiques. La recuperació condueix a l'expansió, i aquesta es veurà seguida per la contracció o declivi de l'activitat que conclourà en una recessió. La definició tècnica de recessió ve determinada per dos trimestres consecutius amb taxes de variació negatives del principal indicador de producció (PIB o PNB). Podem definir diferents cicles, sense que tècnicament les economies arribin a una recessió. S'observa un descens de l'activitat sense que arribi a presentar taxes negatives, seguit per una recuperació. La base del mesurament del cicle econòmic és el comportament temporal de la taxa de variació del PIB o del PNB trimestrals.

La successió de fases no és perfectament periòdica, sinó tan sols recurrent al llarg del temps.

El cicle econòmic descriu una síntesi de moviment de l'activitat econòmica –mesura generalment en termes del PIB–, i serveix com a marc de referència per analitzar l'evolució dels agregats (consum, inversió, ocupació, etc.) i els desequilibris macroeconòmics (inflació, desequilibri pressupostari i desequilibri extern).

Al mateix temps, provoquen canvis i són la conseqüència de trets bàsics de l'estructura econòmica (competitivitat, productivitat, desenvolupament tecnològic, preferències dels consumidors i agents econòmics, paper de l'estat en l'economia, etc.).

En el comportament de les **variables econòmiques** al llarg del cicle, convé tenir present una distinció entre:

- a) Variables procíclics, que evolucionen amb el mateix sentit que l'agregat econòmic (inversió, consum, preus, etc.).
- b) Variables contracíclics l'evolució de les quals és contrària a la del producte agregat (per exemple, atur).
- c) Variables acíclics que no es veuen influïdes pel canvi fase del cicle econòmic.

Abel i Bernanke (1992) van exposar com a principals fets estilitzats del moviment cíclic d'una economia els següents:

- Els moviments cíclics són comuns per a tots els sectors de l'economia.
- La producció industrial, el consum i la inversió són procíclics i simultanis. La despesa pública també mostra una tendència a ser procíclic.
- La inversió fluctua molt més que el consum privat.
- L'ocupació és procíclic i l'atur, contracíclic. El nivell d'utilització de la capacitat productiva és procíclic.
- El salari real i la productivitat mitjana del factor treball són també procíclics.
- L'oferta de diners i el preu de les accions són procíclics i constitueixen indicadors avançats.
- La inflació i el tipus d'interès nominal són procíclics, però retardats respecte a altres variables.

- El tipus d'interès real és acíclic.

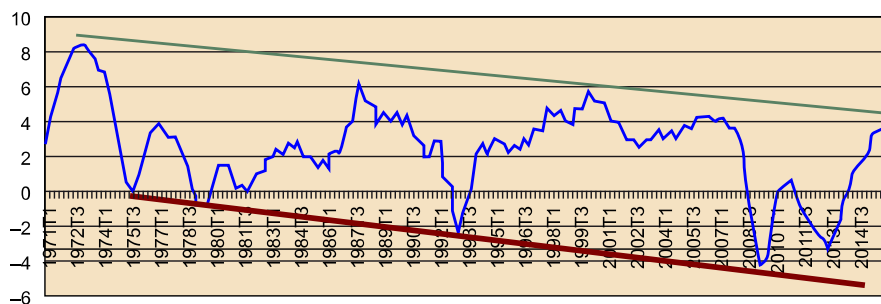
Per a alguns economistes, existeix una dissociació entre **la tendència** i el **cicle**. Per a uns altres, aquesta no és evident, de manera que, en la seva opinió, sobre la tendència de llarg termini es produeixen els moviments cíclics més o menys regulars, però de curta durada i de nul·les conseqüències sobre la tendència. Per als primers economistes, els cicles a més de ser fluctuacions de curta durada pertorben la tendència en provocar moviment en les bases sobre les quals s'assenta el comportament econòmic de llarg termini. Per exemple, per als partidaris de la teoria dels cicles reals, la causa dels cicles serien xocs tecnològics que poden provocar canvis significatius en la productivitat i, amb això, alteracions importants en la senda de creixement a llarg termini de l'economia. Una economia pot experimentar xocs positius o negatius que millorin o empitjorin el seu acompliment a llarg termini. Així doncs, el cicle no seria una mera desviació en el nivell de producció de llarg termini, sinó una variació mateixa del nivell natural de producció.

Els cicles són respostes òptimes dels agents econòmics a la variació aleatòria del progrés tecnològic.

Com veurem al llarg del nostre estudi de l'economia espanyola, aquesta confirma una part d'aquests fets i, per contra, s'aparta en altres extrems. D'altra banda, com pot observar-se en el gràfic 3, la tendència al llarg del període 1970-2014 del creixement econòmic espanyol és decreixent i, durant el mateix, les màximes taxes s'han anat reduint mentre que, per contra, els mínims s'han incrementat. Encara que el gràfic no pot validar l'afirmació que el cicle econòmic és capaç d'alterar la tendència a llarg termini, sí que té un valor pedagògic i ens obliga a no descartar aquest tipus de relació entre cicle i tendència econòmics.

Gràfic 3

Cicles econòmics a Espanya, 1970-2015

Font: Elaboració a partir de l'INE (17/03/2016).

És cert que darrere de cada període de creixement o de recessió de l'economia espanyola hi ha canvis importants en l'economia internacional; i també, durant les corresponents fases baixes del cicle, a Espanya s'han escomès una sèrie de polítiques d'ajust i reformes estructurals tendents a corregir els desequilibris

macroeconòmics i respondre a les necessitats de transformacions en la base productiva del país. Si bé en diferents ocasions el sector exterior ha contribuït a precipitar de manera mediata o immediata les crisis econòmiques i ha forçat la presa de decisions de política econòmica, també és cert que les obertures exteriors han alimentat i contribuït significativament a les fases de creixement.

Taula 2. Periodificació del comportament de l'economia espanyola des del 1970 fins al 2015

Període	1970T1-1979T4	1979T4-1993T1	1993T4-2010T2	2010T2-2013T2	2014T1-2015T4
Promig (%)	3,81	2,20	2,90	1,34	2,29
Creixement mitjà (mitjana geomètrica de les taxes positives) (%)	3,02	1,86	3,22	0,30	1,93
Desviació típica del creixement	2,91808	1,77811417	2,08560075	2,02666484	2,8246486
Duració (trimestres)	35	56	66	15	8
Taxa màxima de creixement (%)	8,30	6,10	5,58	0,53	3,54
Taxa mínima de creixement (%)	-0,70	-2,50	-4,26	-3,13	0,42
Trimestres amb creixement positiu	32	52	60	3	8
Trimestres amb taxes de variació negatives	3	4	6	12	0

Font: Elaboració a partir de l'INE (17/03/2016).

Si s'atén a la consideració que tot cicle econòmic coneix una etapa caracteritzada per una fase amb taxes de variació del PIB trimestral negatiu (en variació anual), és possible distingir cinc cicles econòmics des del 1970 fins a l'actualitat, encara que l'últim sigui incomplet. Del gràfic 3 i la taula 2, es poden extreure les següents observacions: a mesura que avancem en el temps, les taxes de creixement mitjanes de l'economia han estat menors, fins i tot durant un període han estat negatives. Les taxes màximes de creixement també han estat més petites amb l'avanç del temps. Aquesta tendència al creixement més petit és una pauta que l'economia espanyola comparteix amb altres economies occidentals. Durant aquests més de quaranta-cinc anys, les economies han experimentats xocs negatius, com l'encariment de les matèries primeres, però també altres de positius, com l'impuls tecnològic motivat per l'economia del coneixement. No obstant això, les taxes negatives han estat també cada vegada més negatives, la qual cosa evidenciaria una possibilitat més petita d'aprofitar els xocs positius i una sensibilitat més gran als xocs negatius.

Si atenem els tres primers cicles, la seva durada ha estat cada vegada més gran. Aquesta durada més gran afecta tant els trimestres de creixement positiu com els que presenten una taxa de variació negativa. L'últim cicle és incomplet, ja que no manifesta taxa de creixement negatiu; i en el cas del penúltim, la seva anàlisi exigeix relacionar-lo amb l'últim assenyalat. Vistos conjuntament els dos últims, formarien el període de la Gran Recessió en la qual l'economia espanyola ha conegut una doble recaiguda.

El gràfic 3 i la taula 2 marquen una primera periodificació en l'estudi de l'evolució de l'economia espanyola. Sobre la base d'aquesta es desenvoluparan els següents apartats. El curs dels esdeveniments i de la política econòmica ens obligarà a introduir petites modificacions en aquestes fases de l'economia espanyola. La primera d'elles, 1970T1-1979T3, també apareix com a incompleta, ja que conté també els trimestres de la dècada dels seixanta en els quals l'economia espanyola, com a resultat del Pla nacional d'estabilització econòmica del 1959 i de l'evolució i esdeveniments de l'economia internacional, va experimentar un intens creixement econòmic, però sobretot una transformació molt important.

Taula 3. Relació entre el PIB / habitant nacional respecte al PIB / habitant EUA (%)

Any País	1850	1870	1900	1910	1925	1950	1970	1975	1990	2005	2010
	86 %	77 %	70 %	60 %	66 %	54 %	76 %	80 %	76 %	70 %	70 %
Alemanya	77 %	75 %	73 %	67 %	56 %	41 %	72 %	74 %	69 %	63 %	68 %
Regne Unit	126 %	131 %	110 %	93 %	82 %	73 %	72 %	73 %	71 %	77 %	78 %
Espanya	58 %	49 %	44 %	38 %	39 %	23 %	42 %	51 %	52 %	56 %	55 %
Argentina	68 %	60 %	70 %	77 %	62 %	52 %	49 %	50 %	28 %	28 %	34 %
Bolívia						20 %	14 %	15 %	9 %	9 %	10 %
Xina	32 %	22 %	13 %			5 %	5 %	5 %	8 %	18 %	26 %
Japó	37 %	30 %	29 %	26 %	30 %	20 %	65 %	70 %	81 %	70 %	72 %
Filipines		26 %		18 %	21 %	11 %	12 %	12 %	9 %	9 %	10 %
Corea del Sud		14 %			10 %	9 %	14 %	19 %	38 %	59 %	71 %
Iran		29 %				18 %	28 %	36 %	15 %	18 %	21 %
Marroc		23 %				15 %	11 %	11 %	11 %	11 %	13 %
Nigèria						8 %	7 %	8 %	5 %	5 %	6 %
Àfrica del Sud	35 %	33 %	23 %	23 %	22 %	27 %	27 %	26 %	17 %	15 %	17 %
Total món		36 %				22 %	25 %	25 %	22 %	23 %	26 %
Noruega	52 %	56 %	46 %	44 %	46 %	57 %	67 %	75 %	80 %	89 %	92 %
Suècia	58 %	55 %	51 %	51 %	55 %	70 %	85 %	87 %	76 %	77 %	83 %
Nova Zelanda	62 %	127 %	105 %	107 %	84 %	88 %	74 %	77 %	59 %	61 %	62 %

Font: Elaboració a partir d'A. Maddison.